

พลังสร้างสรรค์กับการศึกษาศิลปะ

Creativity and Education in Art

พีระพงษ์ กุลพิศาล*
Pirapong Gulpsal*

บทคัดย่อ

บทความนี้ ผู้เขียนจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพลังสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ ซึ่งเป็นพลังที่เด็กๆ ทุกคนมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยแยกอธิบายตามลำดับหัวข้อ เริ่มตั้งแต่บทนำ ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาศิลปะในฐานะที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของเยาวชน ให้คิดและทำงานอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาอย่างมีวิสัยทัศน์ มองเห็นโอกาสในอนาคต เปรียบพร้อมด้วยคุณภาพเชิงความสามารถ และคุณภาพเชิงการปรับตัว หัวข้อต่อมากล่าวถึงแหล่งข้อมูลอันเป็นที่มาของพลังสร้างสรรค์ ได้แก่ ผลงานสร้างสรรค์และกระบวนการสร้างสรรค์ ทั้งสองแหล่งให้ข้อมูลแตกต่างกันในรายละเอียด ในผลงานสร้างสรรค์แสดงข้อมูลชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะแสดงถึงพลังสร้างสรรค์ 6 ประการ ได้แก่ ลักษณะพิเศษ การทำงานสำเร็จด้วยตนเอง ความแปลกใหม่ การใช้ปัญญา ผลงานมีคุณภาพสูงขึ้น และการแสดงออกด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สำหรับในกระบวนการสร้างสรรค์แสดงข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงระดับการใช้สติปัญญาในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ 4 แบบตามลำดับความละเอียดซับซ้อน ได้แก่ แบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แบบประดิษฐ์ แบบแหวกแนว และแบบสุนทรีย์ภาพ หัวข้อสุดท้ายกล่าวถึงพลังสร้างสรรค์กับการจัดกิจกรรมศิลปะสองแบบ ชี้ให้เห็นถึงแนวคิดในการจัดกิจกรรมศิลปะที่ช่วยเสริมพลังสร้างสรรค์ด้วยวิธีการปรับตัวแตกต่างกัน ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์จากการแสดงออกเฉพาะตน เป็นพลังที่แสดงความรู้สึกส่วนตัวออกมาโดยอิสระและฉับพลัน และกิจกรรมสร้างสรรค์จากการแก้ปัญหา เป็นพลังที่ดำเนินไปอย่างมีกระบวนการ ตามโจทย์หรือปัญหาที่ตั้งไว้ล่วงหน้า

คำสำคัญ : พลังสร้างสรรค์ แหล่งข้อมูลการสร้างสรรค กิจกรรมศิลปะ

Abstract

This article aimed to present knowledge and understanding of creativity in the Visual Art under the concept of being a creative artist since the children were born. The article was divided into three topics; the first was a preface indicated that arts had an essential place in the education of our children and young people. Art provided them a chance to think and make things creatively, and also helped them dare to face problems. Through art, children gained both qualities of capability and quality of adaptability which helped them stand in

---

* ประธานบริหารหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

* Head of Fine and Applied Arts Program, Master of Fine and Applied Arts Program in Fine and Applied Arts Bansomdejchaopraya Rajabhat University

this world proudly. The two following topics referred to sources that we could seek to find elements of creativity, they were the creative work of art and the processes of creating artwork achieved by children. Each source contained different creative elements in details, in case of the creative work of art, there were 6 elements showed, they were the attractive features, a desire to finish the work by themselves, the unusual visual imagery, do the work with intellectual mind, the higher quality of the work done and the will to continue making the works. In case of creative elements showed within the processes of creating artwork included 4 types of creative problem-solving listed from a simple to a complete one were Boundary Pushing, Inventing, Boundary Breaking and Aesthetic Organization. The last topic was Creativity and two kinds of art activities which tended to discriminate methods of making work of art in different ways. The first one was Creative Self-Expression focused on emotion and feeling of the individual during the process, the second was Creative Problem-solving focused on planning plus working during the process.

Keyword : Creativity, Creative sources, Art activity

บทนำ

การจัดการศึกษาในสังคมที่กำลังพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม 4.0 จำเป็นต้องมีวิชาที่มีลักษณะเนื้อหาเสริมสร้างความคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ให้แก่เยาวชน ศิลปะในมุมมองของศิลปศึกษา คือ สิ่งที่แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของเด็ก ๆ ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกัน และเจริญเติบโตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไปพร้อมๆ กับการสัมผัสรับรู้ ความเข้าใจ และการตีความหมายสิ่งแวดล้อม เด็กไม่เคยหยุดนิ่ง การแสดงออกทางศิลปะของเด็กจะเปลี่ยนไปพร้อมกับการเจริญเติบโต โดยมีศิลปะเป็นภาษาสื่อสารถึงความคิดของเขา ศิลปะไม่ได้เป็นเพียงวิชาที่มุ่งหมายให้ผู้เรียนสร้างวัตถุหรือผลงานเพื่อสื่อสารความคิดเท่านั้น ยังเป็นกระบวนการทางสุนทรียภาพนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่และประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความคิดปรับปรุงความรู้ความเข้าใจศิลปะที่มีอยู่เดิมให้มีรูปแบบใหม่กว่าที่เป็นอยู่อีกด้วย ศิลปะแต่ละแขนงจะมีรูปแบบและภาษาเฉพาะของตนเอง ไม่สามารถถ่ายโอนให้เป็นภาษาที่มีรูปแบบอื่นใดได้อีกเลย ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาทางศิลปะในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงและดำเนินก้าวไปข้างหน้าอยู่ขณะนี้ จึงเป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง โดยเฉพาะทางทัศนศิลป์ เพื่อให้ส่งผลถึงคุณภาพของเยาวชน คุณภาพดังกล่าวมีอยู่สองด้าน ด้านหนึ่งคือคุณภาพเชิงความสามารถ (quality of capability) อีกด้านหนึ่งคือคุณภาพเชิงการปรับตัว (quality of adaptability) และสังคมก็คาดหวังไว้ว่า การศึกษาในโรงเรียนจะช่วยสร้างคุณภาพเหล่านี้ได้ แม้ว่าเป็นความคาดหวังที่สูงเกินกว่าความเป็นจริงอยู่บ้าง เพราะในสถานการณ์จริง การจัดการคุณภาพทั้งสองด้านยังไม่สอดคล้องกับโลกแห่งการปฏิบัติจริง ที่เยาวชนจะต้องมีส่วนร่วมไปพร้อม ๆ กับการดำเนินชีวิตของพวกเขา คือโลกแห่งเทคโนโลยีอุตสาหกรรมและธุรกิจ ซึ่งต้องการแรงงานที่มีพลังสร้างสรรค์ สิ่งที่เป็นนวัตกรรม รวมทั้งมีความคิดริเริ่มความสามารถในการประยุกต์ พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีวิสัยทัศน์ สามารถมองเห็นโอกาสในอนาคตได้ คุณภาพทั้งสองด้านดังกล่าวจึงจำเป็นต้องจัดเตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อเศรษฐกิจที่ดีของชาติ ด้วยเหตุนี้เนื้อหาวิชาที่บรรจุไว้ในระบบการศึกษาศิลปะ จึงควรส่งเสริมให้เยาวชนมีทั้งความคิดและกระบวนการสร้างสรรค์ไปพร้อม ๆ กันอย่างทั่วถึง

ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์เป็นประสบการณ์ที่มีความโดดเด่นในตัวของมันเอง แตกต่างไปจากประสบการณ์อื่น ๆ วิชาศิลปะเป็นวิชาเดียวเท่านั้น ที่สามารถสร้างประสบการณ์ดังกล่าวได้ นอกจากจะช่วยส่งเสริมให้มองเห็นและคิดได้ตามปกติแล้ว วิชานี้ยังช่วยให้เยาวชนมีพลังและความสามารถที่จะสร้างและคิดค้นสิ่งใหม่ได้อีกด้วย ซึ่งปัจจุบันรู้กันดีอยู่แล้วว่าเป็นบทบาทและความสามารถของสมองซีกขวา ซึ่ง สันต์ สิงห์ภักดี ได้กล่าวยืนยันไว้ว่า

เบ็ตตี เอ็ดเวิร์ด เป็นครูศิลปะที่เมืองแคลิฟอร์เนีย ได้เสนอวิธีสอนการเขียนภาพในหนังสือของเธอซึ่งมีอยู่เรียกว่า “การเขียนภาพด้วยการใช้สมองซีกขวา” หลักพื้นฐานของเธอตรงไปตรงมา คือ ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติสมองซีกขวามีความสามารถในการเขียนภาพ เมื่อถูกปล่อยให้ได้อยู่ตามลำพังสมองซีกขวาจะสร้างภาพที่มีคุณค่า แม้ในผู้ใหญ่ที่ไม่ได้รับการฝึกฝน แต่โดยเหตุที่ว่า ส่วนใหญ่ของเราสมองซีกขวาไม่เคยได้แสดงความเป็นอัจฉริยะของมัน สมองซีกซ้ายซึ่งใช้พูดใช้วิเคราะห์ (แต่ขาดความสามารถในทางศิลปะ) ได้เข้ามาปฏิบัติงานและขัดขวาง...

(สันต์ สิงห์ภักดี, 2540, น.330)

โดยนำความคิดที่มีอยู่แล้วแต่เดิมมาจัดให้เป็นรูปแบบความคิดใหม่หรือ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมา ยิ่งกว่านั้นยังเป็นวิชาที่ช่วยจุดประกายความคิดความเข้าใจอันลึกซึ้งต่อ "ความจริง" ของโลกและมนุษย์ในมุมมองที่ไม่ซ้ำแบบใคร ผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ เป็นผลที่เกิดจากความรู้และความตระหนักทางสุนทรียภาพที่เยาวชน ใช้เป็นกุญแจไขเปิดไปสู่การกระทำที่ไม่ซ้ำแบบเดิม แปลกใหม่ไปจากเดิม สมกับข้อเขียนของ อาร์เธอร์ โคลสเตอร์ (Arther Kolstler) ที่กล่าวไว้ว่า "การกระทำที่สร้างสรรค์ มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ใหม่ๆ ที่บริสุทธิ์ ไม่ติดยึดอยู่กับความเชื่อที่สืบทอดและยอมรับกันมาก่อน" (Calouste Gulbenkian Foundation, 1982, p. 22)

ความคิดและความเชื่อที่ไม่ติดอยู่กับกรอบซึ่งส่งผลต่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาดังกล่าวมีคำศัพท์เฉพาะ เรียกว่า จินตนาการทางศิลปะ (artistic imagination) ในทางทัศนศิลป์คุณค่านี้อาจจะแสดงออกมาให้เห็นได้ด้วยการใช้สี เส้น พื้นผิว น้ำหนักอ่อนแก่ รูปทรง และรูปร่างต่าง ๆ เปรียบเสมือนศิลปะแขนงดนตรีที่ใช้เสียงเรียบเรียงประกอบเข้าด้วยกันเป็นช่วงจังหวะนั่นเอง จินตนาการคือภาพในใจ ที่สร้างขึ้นจากการหยั่งรู้หรือความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล หรือที่แสดงออกจากความรู้สึก (Collier, 1972, p.35) คุณค่าทางจินตนาการอันยิ่งใหญ่ที่มีอยู่ในศิลปะคือที่มาของพลังสติปัญญาเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์ ที่เราเรียกว่าพลังสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถพิจารณาแยกออกเป็น 2 ประเภท จากแหล่งข้อมูลสองแหล่ง ได้แก่ ผลงานสร้างสรรค์ และกระบวนการสร้างสรรค์ ตามลำดับ

พลังสร้างสรรค์ในผลงานสร้างสรรค์

พลังสร้างสรรค์ลักษณะนี้เป็นพลังที่มีอยู่แล้วด้วยกันทุกคน บ่งชี้ถึงคุณภาพเชิงความสามารถของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้ว ไม่ได้เป็นความสามารถหรือความคิดพิเศษของใครบางคนแต่อย่างใด เป็นพลังที่สามารถพัฒนาและฝึกฝนได้เช่นเดียวกับการพัฒนาและการฝึกฝนการใช้ความคิดแบบอื่น ๆ พลังสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิม รวมทั้งความรู้อื่น ๆ ที่กลั่นกรองแล้วอย่างละเอียดระดับ IQ กับพลังสร้างสรรค์ไม่มีความสัมพันธ์กันแต่ประการใด กล่าวคือผู้ที่มี IQ สูงไม่จำเป็นต้องมีพลังสร้างสรรค์สูงไปด้วย ขณะเดียวกันผู้ที่มีพลังสร้างสรรค์สูงก็ไม่จำเป็นต้องมี IQ สูงไปด้วยเช่นกัน คำว่า "พลัง

สร้างสรรค์" เป็นคำประเภทย่อยเกี่ยวกับคำว่า **"สติปัญญา"** บุคคลผู้มีพลังสร้างสรรค์ จะมีสติปัญญาด้วยเสมอ แต่เป็นสติปัญญาที่มีคุณค่ามากกว่าสติปัญญาตามปกติ ลักษณะเฉพาะหรือเงื่อนไขที่แสดงถึงควมมีพลังสร้างสรรค์ในผลงาน สามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบทั้งเชิงรูปแบบและเชิงปริมาณ ต่อไปนี้

1. แสดงลักษณะพิเศษ ลักษณะพิเศษคือลักษณะที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีอะไรบางอย่างในผลงานมากกว่าการผลิตหรือการกระทำตามปกติหรือมากกว่าในผลงานที่ผู้อื่นทำมาก่อน

2. ทำงานสำเร็จด้วยตนเอง ผลงานที่ทำปลอมแปลงหรือลอกเลียนแบบของผู้อื่นไม่จัดว่าเป็นผลงานสร้างสรรค์

3. แสดงความแปลกใหม่ มีความคิดริเริ่มและมองเห็นความแตกต่างไปจากผลงานประเภทเดียวกันที่มีใครเคยทำมาก่อน เป็นการทำขึ้นใหม่ให้ปรากฏเป็นครั้งแรก หรืออาจจะเป็นผลงานที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องจากสิ่งที่เคยมีอยู่หรือเคยรู้จักมาก่อนก็ได้ เช่น กรณีที่นำเนื้อหาของจิตรกรรมในอดีตมาประยุกต์เป็นผลงานใหม่ในรูปแบบที่ต่างไปจากเดิม ที่เรียกกันในปัจจุบันว่า ศิลปะหยิบยืม (Appropriation Art) ทำนองเดียวกับกรณีศิลปะการแสดง ที่ผู้แสดงใช้บทเดิมมาแสดงใหม่ ดังนั้นการสร้างสรรค์ใหม่จากของเดิมจะต้องได้ผลงานที่แปลกจากเดิมเสมอ

4. แสดงถึงการใช้ปัญญา หมายถึงผลงานที่สร้างขึ้นด้วยความตั้งใจและความมีสติ มากกว่าสร้างด้วยความบังเอิญ

5. แสดงคุณภาพสูงขึ้น พิจารณาจากคุณค่าของผลงานหรือการกระทำในภาพรวมว่าสูงขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ ไม่ควรแยกพิจารณาจากรายละเอียดปลีกย่อยเชิงปริมาณ หรือเชิงรูปแบบเท่านั้น เช่น ในการพิจารณาผลงานจิตรกรรม ไม่ควรพิจารณาเฉพาะที่โครงสร้างและวัสดุว่าแปลกใหม่หรือไม่ โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าเชิงเนื้อหาหรือความหมายของผลงานเลยหรือพิจารณาเฉพาะความแปลกและความน่าทึ่งของผลงานอย่างเดียว ก็ไม่ควรกระทำ

6. แสดงออกอย่างต่อเนื่อง พลังสร้างสรรค์ผลงาน ต้องสามารถแสดงออกมาให้ปรากฏได้มากกว่าหนึ่งครั้ง มีความต่อเนื่อง คงเส้นคงวา

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบสำหรับพิจารณาผลงานและกระบวนการทำงานที่สร้างสรรค์ดังกล่าว มีประเด็นวิเคราะห์ที่แตกต่างไปจากทัศนะของนักการศึกษาทั่ว ๆ ไปที่สนใจศึกษาเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์โดยทั่วไปเป็นอย่างมาก องค์ประกอบดังกล่าวให้ความสำคัญกับลักษณะสร้างสรรค์ที่ปรากฏเป็นภาพรวมของผลงานและการกระทำ มากกว่ารายละเอียดปลีกย่อยอย่างที่นักการศึกษาทางความคิดสร้างสรรค์โดยทั่วไปนิยมทำกัน

การพิจารณาผลงานสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในผลงานของผู้สร้างที่เคยมีมาก่อน และจำเป็นต้องมีความถูกต้องแม่นยำตามลักษณะผลงานนั้น ๆ การสร้างสรรค์และค้นพบผลงานใหม่ ๆ ทุกชิ้นต้องศึกษาเรียนรู้และเข้าใจไวยากรณ์และวากยสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับผลงานนั้นอย่างลึกซึ้งในทุก ๆ ประเด็น การสร้างสรรค์ทางศิลปะ (หรือทางวิทยาศาสตร์) ต้องอาศัยการฝึกฝนเป็นระยะเวลายาวนาน การค้นพบทางศิลปะที่แสดงความเป็นต้นแบบ ความฉลาดหลักแหลมให้ปรากฏในผลงานหรือความเป็นอัจฉริยะที่โดดเด่นออกมา ไม่แตกต่างไปจากการค้นพบของวิศวกร ของนักประวัติศาสตร์หรือของนักวิทยาศาสตร์ ที่พยายามต่อสู้เพื่อแก้ปัญหา เพื่อค้นหาหลักฐานหรือเพื่อพิสูจน์ให้ได้ว่าสมมุติฐานบางอย่าง ปรากฏจากความจริง ด้วยเหตุนี้ วิธีที่ดีที่สุดในการพัฒนาพลังสร้างสรรค์หรือความสามารถทางจินตนาการของเด็ก ก็คือให้ออกาสพวกเขาปฏิบัติผลงานเท่าที่สามารถจะทำได้ ก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องทำงานอย่างศิลปะหรือใช้ความคิดอย่างนักวิทยาศาสตร์

พลังสร้างสรรค์ในกระบวนการสร้างสรรค์

นอกเหนือจากการพิจารณาลักษณะที่แสดงพลังสร้างสรรค์ในตัวผลงานที่ทำสำเร็จแล้ว ยังสามารถประเมินคุณภาพนี้จากกระบวนการทำงานหรือสร้างสรรค์ผลงานได้อีกด้วย ใคร่ขอสรุปแนวคิดของ ไอสเนอร์ (Elliot W. Eisner) ซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Educating Artistic Vision หน้า 217-222 ถึงคุณค่าและการประเมินพลังสร้างสรรค์ประเภทนี้ไว้อย่างน่าสนใจ โดยจัดหมวดหมู่ของการสร้างสรรค์ไว้ 4 แบบ ตามลำดับความละเอียดซับซ้อนของกระบวนการ(ใช้สติปัญญา)สร้างสรรค์ผลงาน โดยเสนอข้อคิดที่ควรระมัดระวังไว้ว่า พลังสร้างสรรค์ (creative aspect) เป็นเพียงเนื้อหาส่วนหนึ่งที่ใช้ในการประเมินคุณค่าผลงานศิลปะ นอกเหนือไปจากเนื้อหาส่วนอื่น ได้แก่ กลวิธี (technical aspect) และส่วนที่เป็นการแสดงออกทางสุนทรียภาพ (aesthetic expressiveness aspect) การที่จะชี้ให้เห็นถึงลักษณะการสร้างสรรค์จากกระบวนการสร้างตัวผลงาน จึงไม่สามารถทำได้ง่าย ๆ เนื่องจากลักษณะที่แสดงพลังสร้างสรรค์สามารถพิจารณาได้หลายระดับและหลายแนวทาง อย่างไรก็ตามในทางทัศนศิลป์ เมื่อพิจารณาลักษณะที่แสดงถึงความสามารถพิเศษหรือพลังสร้างสรรค์จากกระบวนการทำงานศิลปะ แบ่งออกได้ 4 แบบ ผลงานชิ้นเดียวกันอาจจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่ใช้มากกว่าหนึ่งแบบก็ได้ ดังต่อไปนี้

1. สร้างสรรค์แบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Boundary Pushing) หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ที่มีการแก้ปัญหาด้วยการนำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาใช้กับวัตถุประสงค์อื่น ไม่ยึดติดอยู่กับข้อจำกัดตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของสิ่งนั้น พร้อมทั้งจะขยายขอบเขตความหมายและข้อจำกัดของสิ่งนั้นออกไปสู่วัตถุประสงค์ใหม่ได้ทันที ในกระบวนการทัศนศิลป์จะพบได้จากผลงานของเด็กที่นำรูปตัวเลขมาจัดองค์ประกอบในภาพแทนที่จะใช้รูปวัตถุที่พบเห็นตามปกติหรือในการพิมพ์ภาพ มีการใช้ยางลบแกะเป็นแม่พิมพ์แทนแผ่นยาง หรือใช้กระดาษแข็งระบายสีแทนพู่กัน เป็นต้น เป็นลักษณะการสร้างสรรค์ที่ใช้ความสามารถคิดค้นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวแทนสิ่งอื่นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเชิงศิลปะ

2. สร้างสรรค์แบบประดิษฐ์ (Inventing) การประดิษฐ์ หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ที่เกิดจากการนำสิ่งที่รู้จักหรือคุ้นเคยอยู่แล้วมาสร้างเป็นสิ่งใหม่ได้อย่างแยบยล นักประดิษฐ์จะไม่ยึดติดอยู่ในกรอบหรือข้อจำกัดที่เคยทำกันมา และจะทำอะไรมากกว่าการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า นักประดิษฐ์มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งของสองแบบหรือมากกว่านั้นมีความแตกต่างกัน แล้วสามารถนำความแตกต่างนั้นมาหลอมรวมกันให้เป็นสิ่งใหม่เพียงแบบเดียวได้อย่างประสานกลมกลืน จะพบลักษณะกระบวนการสร้างสรรค์แบบนี้บ่อยๆ ในงานออกแบบที่ผู้ออกแบบนำวัสดุเหลือใช้มาประกอบกันเป็นสิ่งตกแต่งหรือภาชนะใช้สอยต่างๆโดยไม่สนใจข้อจำกัดของวัสดุและสิ่งของที่จะทำขึ้นมาใหม่ได้อย่างลงตัว

3. สร้างสรรค์แบบแหวกแนว (Boundary Breaking) การแหวกแนว หมายถึง การปฏิเสธ หรือไม่ยอมรับหลักการ ทฤษฎี หรือบทสรุปที่เคยมีมาก่อน เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ใช้ความรู้ความสามารถขั้นสูงที่สุด ผู้ที่คิดทำอะไรแหวกแนวจะมองเห็นช่องว่างและข้อจำกัดของความคิดทฤษฎีที่ตนเองมีอยู่ และต้องการจะพัฒนาช่องว่างและข้อจำกัดนั้นขึ้นมาใช้ใหม่ การคิดแหวกแนวเกิดขึ้นได้สองลักษณะ คือ ลักษณะหยั่งรู้กับลักษณะจินตนาการ การคิดแบบหยั่งรู้จะช่วยให้ผู้คิดแหวกแนวมองเห็นความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ ที่กระจัดกระจายแยกตัวออกจากกัน และยิ่งช่วยให้มองเห็นช่องว่างของคำอธิบายหรือนิยามต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เมื่อใดที่ช่องว่างนั้นเปิดเผยตัวออกมาให้เห็น ผู้คิดแหวกแนวจะสร้างจินตนาการเป็นภาพลักษณ์หรือความคิด (หรือทั้งสองอย่าง) เพื่อใช้อุดช่องว่างนั้น ระหว่างกระบวนการสร้างภาพลักษณ์และความคิดนั้น ผู้ที่ชอบทำอะไรแหวกแนวอาจจะนำสิ่งที่ตนเองยอมรับแล้วมาจัดเข้าด้วยกันเป็นของใหม่ หรืออาจจะปฏิเสธไม่นำมาใช้ทำอะไรเลยก็ได้ เพื่อให้ตรงกับสิ่งที่ได้หยั่งรู้ไว้แล้วนั่นเอง ในทางศิลปะมีการแหวกแนวอยู่บ่อย ๆ ทั้งในแง่ของรูปแบบและความคิด เช่น การแหวกแนวทางจิตรกรรมของลัทธิสำแดงพลังอารมณ์

ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึกของสีมากกว่ารูปทรงหรือแม้แต่การแหวกแนวของศิลปะแนวคิดมโนทัศน์ศิลป์ (Conceptual Art) ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ปฏิเสธงานทัศนศิลป์ประเภทติดตั้งแขวนผนัง โดยหันมาสร้างผลงานศิลปะที่จัดวางท่ามกลางสิ่งแวดล้อมแทน สำหรับในศิลปะของเด็กมักจะไม่ค่อยพบการใช้พลังสร้างสรรค์หรือสติปัญญาถึงขั้นแหวกแนวเช่นนี้

4. สร้างสรรค์แบบสุนทรียภาพ (Aesthetic Organization) หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ที่เน้นคุณค่าความงามหรือความมีสุนทรียภาพให้ปรากฏในผลงานทัศนศิลป์ เป็นกระบวนการใช้พลังสร้างสรรค์และสติปัญญาในการจัดส่วนประกอบศิลปะที่มองเห็นได้อย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องและกลมกลืนกันในระดับสูง ผู้ที่สามารถแสดงพลังสร้างสรรค์แบบนี้ได้ จะต้องมองเห็นความสำคัญของแบบแผนในกระบวนการจัดระบบและการสร้างเอกภาพให้กับผลงานมากกว่าเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป็นกระบวนการตัดสินใจจัดวางสิ่งต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีพลังสร้างสรรค์เชิงคุณภาพ (qualitative creativity) นั่นเอง ผู้ที่สามารถจัดส่วนประกอบศิลปะต่าง ๆ ได้อย่างมีสุนทรียภาพจะมีความสุขและความพึงพอใจกับการทำงานลักษณะนี้มาก คุณค่าทางสุนทรียภาพแสดงให้เห็นได้ด้วยรูปทรงที่สัมผัส เคยมีรายงานว่า ศิลปินและนักวิทยาศาสตร์ที่มีพลังสร้างสรรค์มาก จะชอบงานออกแบบที่จัดภาพซับซ้อนและอิสระมากกว่า ศิลปินและนักวิทยาศาสตร์ที่มีพลังสร้างสรรค์น้อยกว่า ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีความสามารถจัดส่วนประกอบศิลปะต่าง ๆ ได้อย่างมีสุนทรียภาพ อาจจะเป็นผู้ชมที่มีสุนทรียภาพด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในบางโอกาสความพึงพอใจทางเชิงสุนทรียภาพอาจเกิดขึ้นเพราะมองเห็นความไม่มีระเบียบเป็นเอกภาพก็เป็นไปได้ มีศิลปินและนักประพันธ์บางคน ยอมรับว่าพวกเขาทำงานเสร็จด้วยความอยากจะทำมากกว่าการวางแผนทั้ง ๆ ที่ผลงานของเขาแสดงลักษณะสร้างสรรค์แบบสุนทรียภาพก็ตาม

ควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่า พลังสร้างสรรค์แบบสุนทรียภาพแตกต่างไปจากพลังสร้างสรรค์อีกสามแบบที่ได้กล่าวมากล่าวมาในแง่ของประโยชน์และรูปทรง กล่าวคือ ทั้งแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แบบประดิษฐ์ และแบบแหวกแนว จะให้ความสำคัญประโยชน์และรูปทรงใหม่ ๆ ของวัตถุหรือตัวผลงานที่สร้างสรรค์ออกมาสำหรับพลังสร้างสรรค์แบบสุนทรียภาพไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นของประโยชน์และรูปทรงใหม่ที่สร้างสรรค์ออกมา แต่จะให้ความสำคัญกับความประสานกลมกลืนขั้นสูงของส่วนประกอบศิลปะที่วัตถุหรือผลงานแสดงออกมาให้เห็นมากกว่า ศิลปินที่ทำงานแบบนี้จะคำนึงถึงการจัดภาพที่มีสุนทรียภาพก่อนสิ่งใด แต่สำหรับเด็ก ๆ ความสามารถในการจัดภาพได้อย่างมีสุนทรียภาพขั้นสูงมีน้อยมาก ดังนั้นเด็กเล็ก ๆ ที่มีความสามารถจัดภาพได้ประสานกลมกลืนกันในระดับสูงอย่างศิลปินถือได้ว่าเป็นเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางศิลปะอย่างแน่นอน

พลังสร้างสรรค์แต่ละแบบจะปรากฏให้เห็นในผลงานของเด็ก ๆ เสมอไม่มากก็น้อย ซึ่งอาจจะเป็นแบบเดียวหรือสองแบบในผลงานชิ้นเดียวกันก็ได้ เด็กแต่ละคนจะมีพลังสร้างสรรค์ต่างกันตามวิธีการของตนเอง ครูผู้สอนจำเป็นจะต้องจดจำพลังสร้างสรรค์ที่แตกต่างกันนี้ให้ได้ ไอสเนอร์ ได้ชี้แจงสรุปเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า จากการศึกษาผลงานวาดเส้นและประติมากรรมของเด็ก ๆ พบว่า เด็กที่มีพลังสร้างสรรค์ขั้นสูงในศิลปะชนิดหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องมีพลังสร้างสรรค์ขั้นสูงในศิลปะอีกชนิดหนึ่งเสมอไปและยังได้พบต่อไปอีกว่า พลังสร้างสรรค์ทั้งสี่แบบมีนัยความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันไม่มากนัก กล่าวคือเด็กบางคนเป็นนักสร้างสรรค์แบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในขณะที่คนอื่นเป็นนักสร้างสรรค์แบบประดิษฐ์ จากการศึกษาผลงานศิลปะ 160 ชิ้นของเด็ก ๆ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มสร้างสรรค์แบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ขณะที่ผู้มีอยู่ชั้นกลุ่มสร้างสรรค์แบบแหวกแนวมีจำนวนน้อยมาก เด็ก ๆ ก็คล้ายกับคนทั่วไปที่ชอบทำงานจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว และไม่ชอบทำงานด้วยการตั้งปัญหาเพื่อสรุปเป็นกฎเกณฑ์การทำงานของตนเอง ความคิดเช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดาของทั้งศิลปินและ

นักวิทยาศาสตร์ แต่สำหรับเด็ก ๆ แล้วในความคิดของพวกเขาคงจะเป็นได้แค่ศิลปิน "ธรรมดา" มากกว่าเป็นศิลปิน "ปฏิวัติ"

การพิจารณาลักษณะและพฤติกรรมที่แสดงพลังสร้างสรรค์จากแหล่งข้อมูลทั้งสองทางดังกล่าว ต่างก็มีจุดเด่นในตัว แหล่งข้อมูลแรกคือผลงานสร้างสรรค์ เป็นแหล่งที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงวัตถุหรือเชิงรูปแบบที่ปรากฏให้เห็น รองลงมาคือข้อมูลเชิงบริบทหรือข้อมูลภายนอก เช่น ทำงานสำเร็จด้วยตนเอง และทำงานอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น เป็นการพิจารณาจากผลสำเร็จของงานและบริบทที่เกี่ยวข้องบางเงื่อนไขมากกว่ากระบวนการสร้างสรรค์ สำหรับการพิจารณาจากแหล่งข้อมูลในกระบวนการสร้างสรรค์ จะให้ความสำคัญกับพลังสร้างสรรค์ในลักษณะปลีกย่อยมากกว่าได้แยกไว้ถึง 4 แบบ มีแบบเดียวที่ให้ความสำคัญกับลักษณะภาพรวมของผลงานมากที่สุด คือแบบสร้างสรรค์สุนทรียภาพ สำหรับอีก 3 แบบที่เหลือล้วนแต่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการทำงานและผลสำเร็จของงานพร้อม ๆ กัน

พลังสร้างสรรค์กับการจัดกิจกรรมศิลปะสองแบบ

แบบอย่างของพลังสร้างสรรค์ที่กล่าวมาทั้งสองประเภท ช่วยทำให้มองเห็นภาพที่ชัดเจนของการจัดกิจกรรมศิลปะอย่างสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน และช่วยยืนยันว่าทัศนศิลป์ศึกษาเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของพลังสร้างสรรค์อย่างแน่นอน พัฒนาการนี้สามารถแสดงออกให้เห็นได้ในแง่อารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว ทำนองเดียวกับที่เป็นอยู่ในกระบวนการสร้างผลงานจิตรศิลป์ที่มีความอิสระและเป็นส่วนตัว หรืออาจจะแสดงออกด้วยกระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีแบบแผนที่พบเห็นกันในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานออกแบบก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการ เป้าหมาย และลักษณะของกิจกรรมศิลปะที่ปฏิบัติ ซึ่งล้วนแต่ส่งเสริมและพัฒนาการใช้พลังสร้างสรรค์ด้วยกันทั้งสิ้น การจัดกิจกรรมศิลปะทั้งสองแนวคิดชี้ให้เห็นถึงวิธีการปรับตัวให้เข้ากับการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันและมีลักษณะเฉพาะของมันเองดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมสร้างสรรค์จากความรู้สึกแสดงออกเฉพาะตน (Creative Self-Expression) การศึกษาเกี่ยวกับพลังสร้างสรรค์และการแสดงออกเฉพาะตนของเด็กในทัศนศิลป์ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1940 เป็นต้นมา หรือเมื่อประมาณ 70 ปีมาแล้ว นักการศึกษาเชื่อว่า เด็กทุกคนคือศิลปินที่มีพลังสร้างสรรค์และการแสดงออกเฉพาะตน แนวคิดนี้ได้กลายเป็นความคิดสำคัญของศิลปศึกษาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และได้พัฒนาความคิดนี้ไปสู่การเรียนการสอนศิลปะที่มีมาตรฐานแตกต่างกันระหว่างการสอนเด็กกับผู้ใหญ่ในที่สุด พลังสร้างสรรค์และการแสดงออกเฉพาะตนในศิลปศึกษาของเด็กจึงเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันโดยทั่วไป ส่งผลให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงพรสวรรค์ พลังสร้างสรรค์ และความสามารถพิเศษทางศิลปะในปัจจุบัน (Clark and Zimmerman, 1984, P.9)

พลังสร้างสรรค์ที่ศิลปะตอบสนองให้แก่ผู้ศึกษาเรียนรู้กิจกรรมศิลปะแบบนี้ เป็นพลังสร้างสรรค์ที่แสดงออกมาจากอารมณ์และความรู้สึกส่วนตัวโดยฉับพลันระหว่างการทำกิจกรรมศิลปะ แตกต่างไปจากพลังสร้างสรรค์เชิงแก้ปัญหาทางการออกแบบ ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป นักการศึกษาศิลปะ ยุคแรกๆ ผู้สนใจและให้ความสำคัญกับพลังสร้างสรรค์ลักษณะนี้อย่างมาก มีอยู่ 2 คน คือ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld : 1903-1960) ชาวออสเตรีย กับเซอร์ เฮร์เบิร์ต ริด (Sir Herbert Read : 1839-1968) ชาวอังกฤษ ทั้งคู่ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากผลพวงของสงครามโลกครั้งที่สอง โลเวนเฟลด์ อพยพลี้ภัยจากประเทศออสเตรียมาอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อปีคริสต์ศักราช 1938 ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองประทุขึ้นเพียงปีเดียว ส่วนริดได้เข้าร่วมสงครามตอนประเทศอังกฤษถูกโจมตี นักการศึกษาศิลปะทั้งสองมองเห็นเงื่อนไขที่ประเทศเยอรมันนี้เข้าร่วมสงครามว่า มีอะไรบางอย่างเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา การตัดสินใจของเยอรมันนี้ครั้งนี้เป็นผลที่เกิดจากการบีบคั้นให้ผู้คนปกติธรรมดา มุ่งมั่นที่จะแสดงแรงผลักดันเชิงสร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบ

ของความก้าวร้าวและความเก๋บกด ส่งผลให้เยาวชนกลายเป็นเครื่องมือของลัทธิเผด็จการในประเทศเยอรมันนี
ไปโดยปริยาย

ทั้ง โลเวนเฟลด์ และ ริด เชื่อว่าศิลปะคือกระบวนการปลดปล่อยทางจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดแรงผลักดันเชิง
สร้างสรรค์ (creative impulse) ขึ้นมาสำหรับโลเวนเฟลด์ เห็นว่าแรงผลักดันเชิงสร้างสรรค์ดังกล่าว มีใช้ผล
พวงที่ศิลปะมอบให้กับการศึกษาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ศิลปะยังช่วยส่งผลไปถึงการบำบัดอีกด้วย ดังคำกล่าว
ของเขาซึ่ง ไอสเนอร์ ได้อ้างถึงไว้ดังนี้

*เด็กที่แสดงพลังอารมณ์ความรู้สึกออกมาโดยอาศัยกิจกรรมสร้างสรรค์ จะคลายความเครียด
ออกไปพร้อมๆ กัน ส่งผลให้มีเสรีภาพและปรับตัวได้ง่าย แต่เด็กที่มีความเครียด จะเก๋บกด
จะรู้สึกอึดอัดไม่ผ่อนคลาย เด็กที่มีเสรีภาพและปรับตัวง่ายขณะที่แสดงความรู้สึกของตนเอง
ออกมา จะสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้โดยง่าย ช่วงที่กำลังปรับตัวระหว่าง
การแสดงออกทางความคิดของตนเองนั้น เด็กไม่เพียงแต่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่
เท่านั้น ยังสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่นั้นได้อย่างง่ายดายอีกด้วย สำหรับเด็กที่
เก๋บกดและเครียด จะชอบการลอกเลียนแบบมากกว่าแสดงออกด้วยตนเองอย่างสร้างสรรค์
และจะพอใจกับการดำเนินชีวิตตามแบบที่จัดเตรียมไว้ให้ ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับ
สถานการณ์ใหม่ได้อย่างรวดเร็ว ชอบฟังพาคคนอื่นเนื่องจากทำได้ง่ายกว่า ด้วยเหตุที่ใครๆ ก็
ยอมรับกันว่าความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ส่งผลให้มีความก้าวหน้า
ความสำเร็จและความสุขในชีวิต จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าศิลปะศึกษามีความสำคัญต่อ
การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของบุคคล*

(Eisner, 2002, p. 32)

สำหรับริด ก็มีความเห็นสอดคล้องกับ โลเวนเฟลด์ คือเห็นว่า กิจกรรมการแสดงออกด้วยความรู้สึก
เฉพาะตนสั่งสอนกันไม่ได้และการรู้จักนำสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีเป้าหมาย ทั้งด้านกลวิธี
และรูปแบบ จะช่วยลดการเก๋บกดและความเครียดได้ทันที

ความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ของนักการศึกษาทั้งสองท่าน ล้วนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง
ความรู้ความเข้าใจทางจิตวิทยาด้วยกันทั้งสิ้น เพราะทั้งคู่ต่างคิดตรงกันว่าแรงผลักดันเชิงศิลปะ (artistic
impulse) มีอยู่แล้วในจิตไร้สำนึกของทุกคน ทั้งครูและนักการศึกษาศิลปะจะต้องไม่เข้าไปก้าวก่ายแทรกแซง
กระบวนการทางธรรมชาตินี้ ริด เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต้องให้ผู้เรียนสัมผัสเองมากกว่าสั่งสอน
ครูจึงเปรียบเสมือนหมอตายผู้มีหน้าที่ทำคลอดพลังสร้างสรรค์ของเด็กซึ่งมีกันอยู่แล้วโดยธรรมชาติ สำหรับ
โลเวนเฟลด์ เห็นเพิ่มเติมว่า ศิลปะเหมาะสำหรับใช้กับโรงเรียนที่มีระเบียบเคร่งครัดเพราะเป็นกิจกรรมที่ช่วย
เสริมสร้างความรู้สึกละผ่อนคลายให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามทั้งคู่ต่างเห็นพ้องกันว่า ศิลปะเป็นมรรควิธี
ของการพัฒนามนุษย์อย่างแน่นอน

2. กิจกรรมสร้างสรรค์จากการแก้ปัญหา (Creative Problem-solving) พลังสร้างสรรค์ลักษณะนี้
เป็นพลังสร้างสรรค์อีกทางหนึ่งของการจัดกิจกรรมศิลปะ พิสูจน์ว่าศิลปะศึกษาเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาอย่าง
สร้างสรรค์ได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำไปสู่การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะแขนงการออกแบบ
ตัวอย่างที่ดีที่สุดเท่าที่เคยมีมาและนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรมศิลปะแบบนี้ก็คือ การจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนตามหลักสูตรสถาบันเบาเฮาส์ของเยอรมัน (German Bauhaus) ซึ่งเปิดการเรียนการสอนเมื่อปีคริสต์
ศักราช 1919 ถึง 1932 ครั้งแรกเปิดสอนที่เมืองไวมาร์ (Weimar) และต่อมาที่เมืองเดสเซา (Dessau) ประเทศ

เยอรมันนี้ภายหลังถูกกองทัพนาซีสั่งปิดเมื่อปีคริสต์ศักราช 1932 เป็นสถาบันที่ศิลปิน สถาปนิก และนักออกแบบผู้มีชื่อเสียงในยุโรปสมัยนั้นให้ความสนใจกันมากไม่ว่าจะเป็น วอลเตอร์ โกรปิอุส (Walter Gropius : 1883-1969) ลาสโล โมฮอลย์-นาจี (Laszlo Moholy-Nagy :1895-1948) และวาซิลี ค้านดินสกี (Wassily Kandinsky : 1866-1944) ซึ่งปัจจุบันบุคคลเหล่านี้ยังคงอยู่ในความทรงจำของทุกคน

เป้าหมายของการเรียนการสอนในสถาบันเบาเฮาส์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาทางเทคโนโลยีและปัญหาทางสุนทรียภาพพร้อม ๆ กัน เป็นลักษณะของการใช้เครื่องจักรสร้างสรรค์คุณค่าทางสุนทรียภาพอันบริสุทธิ์ คุณค่าอันบริสุทธิ์นี้จะปรากฏให้เห็นในวัสดุที่นักออกแบบนำมาใช้ โดยยังคงรักษาคุณลักษณะตามธรรมชาติของวัสดุไว้เช่นเดิม สิ่งที่น่าสนใจมากกว่าสิ่งอื่นใดของสถาบันนี้ก็คือ ความเอาใจใส่กับการเตรียมตัวนักออกแบบให้เป็นผู้ที่มีความสามารถทั้งทางการคิดและการวิเคราะห์ รวมทั้งความสามารถในการตั้งปัญหาจากบทสรุปที่มีอยู่แล้วจริง ๆ ซึ่งเป็นแนวคิดวิสัยทัศน์ที่ทำนายธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิมที่ตกทอดกันมาอย่างยืง เนื้อหาการเรียนการสอนจึงมีเนื้อหาผสมผสานกันระหว่าง “อุตสาหกรรม” กับ “วิจิตรศิลป์” ยกตัวอย่างเช่น วิชาพื้นฐานที่นักศึกษาต้องเรียนในปีแรก จะต้องทำกิจกรรมตามโจทย์ที่ตั้งไว้ โดยผู้เรียนต้องก่อโครงสร้างจากดินเหนียวให้สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ และกำหนดให้ดินเหนียวหนาไม่เกินความหนาของเหรียญสตางค์ คุณค่าทางสุนทรียภาพของสิ่งผลิตที่ออกแบบจึงมีความสำคัญมาก ไม่น้อยกว่าโครงสร้าง เป้าหมายของการแก้ปัญหา จึงมีเนื้อหาสาระทั้งเชิงรูปแบบและเชิงประโยชน์ใช้สอยควบคู่กัน นักศึกษาจะต้องเข้าใจและพัฒนาความรู้สึกที่มีต่อวัสดุและโครงสร้างของวัสดุเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของภาระงาน ซึ่งประกอบด้วยวิธีแก้ปัญหาหลากหลายวิธี จุดประสงค์ของการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อผลิตนักศึกษาออกไปสู่ภาระงานสาขาต่าง ๆ ในสังคม

แนวการเรียนการสอนด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และสถาปัตยกรรมที่เคยปฏิบัติกันในสถาบันเบาเฮาส์ ยังคงใช้กันอยู่ในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาควิชาวิศวกรรม ซึ่งเป็นภาควิชาที่สนใจพัฒนาความสามารถทางการแก้ปัญหา และเพิ่มพูนความสามารถในการตัดสินใจคุณค่าทางสุนทรียภาพของนักศึกษาไปพร้อม ๆ กัน สถาบันลักษณะนี้จะให้ความสำคัญกับความต้องการของสังคมเป็นหลักโดยเน้นนวัตกรรมกับการส่งเสริมความสามารถเชิงวิเคราะห์ควบคู่กัน เพื่อให้รู้วิธีใช้เครื่องจักรกลด้วยความชำนาญและใช้ได้ตรงกับเป้าหมายการทำงาน ด้วยเหตุนี้ เป้าหมายจึงขึ้นอยู่กับนักศึกษาว่าจะทำอย่างไรให้สามารถคิดได้อย่างนักออกแบบ เพราะนักออกแบบคือ ผู้ที่มีปัญหาและสามารถค้นหาคำตอบของปัญหาได้จากการปฏิบัติจริงและทดสอบได้ ทำนองเดียวกับที่บริษัทผู้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเรียนรู้และถือปฏิบัติในปัจจุบัน สถานศึกษาได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปะระดับมัธยมศึกษา โดยฝึกให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาทางสุนทรียภาพควบคู่กันไปด้วย ภาระงานที่นักเรียนต้องแก้ปัญหา ช่วยให้พวกเขาเกิดความตระหนักรู้หลาย ๆ ทาง ทั้งทางเศรษฐกิจและทั้งการปฏิบัติจริง เช่นกำหนดกิจกรรมให้ออกแบบบรรจุภัณฑ์สมาร์ทโฟน โดยเน้นการปฏิบัติจริงประกอบกับเกณฑ์โครงสร้างสัดส่วนของมนุษย์และเกณฑ์คุณค่าทางสุนทรียภาพในกระบวนการออกแบบ

แนวคิดเกี่ยวกับพลังสร้างสรรค์ในกิจกรรมศิลปะทั้งสองแนวคิดดังกล่าว มีที่มาต่างกันจึงให้ผลลัพธ์ต่างกันไปด้วย กล่าวคือ โลเวนเฟลด์ และริด ให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมศิลปะ 2 มิติ และ 3 มิติ อย่างอิสระ เพื่อให้ศิลปะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ส่วนตัวของพวกเขาทั้งจากการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และการฝึกฝนเพียงของพวกเขา ต่างไปจากสถาบันเบาเฮาส์ ซึ่งให้ความสำคัญกับพลังสร้างสรรค์ที่ใช้ควบคู่กับการแก้ปัญหา ระหว่างการปฏิบัติจริงด้วยวัสดุต่าง ๆ อย่างหลากหลาย จะเห็นได้ว่าถึงแม้ทั้งสองทัศนะจะมีที่มาและผลลัพธ์ต่างกัน ทั้งคู่ก็มีอะไรบางอย่างเหมือนกันอยู่ คือ ต่างก็เห็นพ้องกันว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการทางศิลปะจากภายในสู่ภายนอก มากกว่าจากภายนอกสู่ภายใน กิจกรรมทางศิลปะคือการบันทึกประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ ที่แฝงพลังสร้างสรรค์อยู่ในตัวของมันเอง

บทสรุป

วิชาศิลปะในมุมมองของศิลปศึกษา ผลงานศิลปะของนักเรียนหรือเด็กๆ ไม่ได้เป็นเพียงวัตถุที่สื่อสารความคิดของพวกเขาเท่านั้น ยังเป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางสุนทรียภาพที่นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์ใหม่ๆ ที่เรียกว่า “พลังสร้างสรรค์” อีกด้วย พลังที่มีคุณค่านี้จะปรากฏอยู่ในผลงานศิลปะของพวกเขาเสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความสามารถและสติปัญญาที่ใช้ในการแก้ปัญหาสร้างสรรค์ผลงานระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์เป็นสำคัญ วิชาศิลปะจึงสามารถฝึกฝนและเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพทั้งเชิงความสามารถและเชิงการปรับตัวพร้อมๆ กัน ไม่ได้ย่ำไปกว่าวิชาวิชาอื่นๆ องค์ประกอบที่แสดงความสามารถพิจารณาได้จากตัวผลงานของผู้เรียน มีทั้งส่วนที่เป็นรูปแบบและส่วนที่เป็นบริบทประกอบกันรวม 6 ประการ ความมีคุณภาพจะขึ้นอยู่กับปริมาณขององค์ประกอบ สำหรับคุณภาพเชิงการปรับตัว พิจารณาได้จากกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานว่าได้ใช้สติปัญญาหรือพลังสร้างสรรค์ระดับใดในการแก้ปัญหา ซึ่งมี 4 แบบตามลำดับความยาก-ง่าย หรือซับซ้อนของการแก้ปัญหา พลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่จะบรรลุสู่เป้าหมายได้ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมศิลปะ ซึ่งแยกออกเป็นสองแบบแตกต่างกัน ในแง่ของวิธีการทำงานและการปรับตัว ได้แก่ กิจกรรมที่เน้นความรู้สึกแสดงออกเฉพาะตน และกิจกรรมที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาตามโจทย์ควบคู่กัน กิจกรรมศิลปะทั้งสองแบบจะสะท้อนถึงประสบการณ์ทางสุนทรียภาพที่แฝงพลังสร้างสรรค์ไว้เสมอ ประสบการณ์นี้มีคุณค่าต่อการพัฒนาเยาวชน ให้เตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานในโลกแห่งนวัตกรรม 4.0 ได้อย่างภาคภูมิใจ การเรียนรู้ทางศิลปะไม่ได้หมายถึงการสะสมความรู้แล้วเก็บไว้กับตัวเอง แต่หมายถึงความเข้าใจในความรู้นั้น และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร

บรรณานุกรม

- สปริงเกอร์, ซอลลี พี. , และ จอร์จ ดัตช์. (2540). สู้อัจฉริยะด้วยสมองสองซีก = [Left brain, right brain]. (สันต์ สิงห์ภักดี, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โฮลิสติก พับลิชชิ่ง.
- Calouste Gulbenkian Foundation. (1982). *The arts in School*. London: Oyez Press.
- Collier, G. (1972). *Art and creative consciousness*. New York: Prentice-Hall.
- Elliot, Eisner, W. (1972). *Educating artistic vision*. New York: Macmillan.
- . (2002). *Arts and the creation of mind*. Virginia: Donnelley & Sons.
- Lowenfeld V.,& Brittain W. (1987). *Creative and mental growth* (8th ed). New York: Macmillan.